

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Puranen, Matti

Title: Historia poliittisen maailmankatsomuksen palveluksessa : Tianxia-teoria ja kiinalainen poliittinen kosmologia

Year: 2017

Version:

Please cite the original version:

Puranen, M. (2017). Historia poliittisen maailmankatsomuksen palveluksessa : Tianxia-teoria ja kiinalainen poliittinen kosmologia. Ennen ja nyt : historian tietosanomat, 2017(4). <http://www.ennenjanyt.net/2017/11/historia-poliittisen-maailmankatsomuksen-palveluksessa-tianxia-teoria-ja-kiinalainen-poliittinen-kosmologia/>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Ennen ja nyt - Historian tietosanomat

Historia poliittisen maailmankatsomuksen palveluksessa: Tianxia-teoria ja kiinalainen poliittinen kosmologia

Kirjoittanut Matti Puranen
Julkaistu 2017-11-28 13:11:59

Kiina vahvistuu sekä taloudellisesti että poliittisesti, mutta pyrkii enenevässä määrin vaikuttamaan myös maailman ideologiseen ilmapiiriin. Kiinalaiset maailmanpolitiikan tutkijat pohtivat nyt voisiko Kiinan historiasta löytää aineksia uudelleen maailmanpoliittiseen teoriaan, joka vastaisi paremmin globalisaation aikakauden ylikansallisiin haasteisiin.

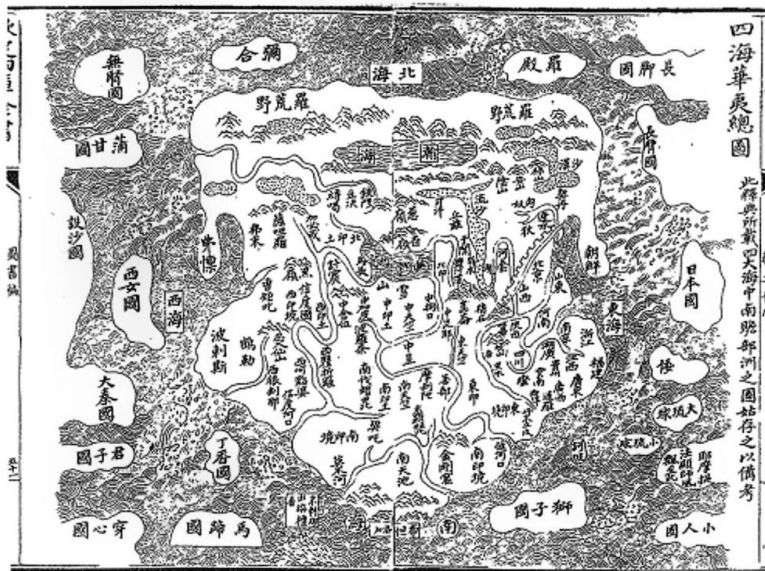
JOHDANTO

Historiantutkimus ja maailmanpolitiikan tutkimus tarkastelevat samaa ilmiötä erilaisin lähestymistavoin ja tulokulmin. Massiiviset maailmanhistorialliset teokset, kuten Eric Hobsbawmin *Äärimmäisyyksien aika*, rakentavat suuria ja yksityiskohtaisia kertomuksia maailmanpolitiikan kehitysinjoista, kun taas Kenneth Waltzin *Theory of International Politicsin* kaltaiset teoreettiset rakennelmat etsivät lainalaisuuksia ja toistuvuuksia, joiden avulla maailmanpolitiikan kehitystä voitaisiin yrittää selittää ja peräti ennakoita. Molemmat lähestymistavat pyrkivät omilla tavoillaan tuomaan selvyyttä maailmanpolitiikan monimutkaiseen ja vaikeasti hahmotettavaan kaokseen.

Maailmanpolitiikan tutkimuksen teoriaperinteen^[1], erityisesti "realistisen" teorian mukaan kansainvälinen järjestelmä perustuu suvereeniin kansallisvaltioihin ja näiden välillä vallitsevaan anarkiseen tilaan. Valtioiden yläpuolella ei ole minkäänlaista auktoriteettia tai tuomaria, johon valtiot voisivat vedota ja niinpä kansainvälisessä järjestelmässä vallitsee pitkälti viidakon laki. Realistisessa traditiossa anarkian ja siihen yhdistyvän voimasapainon (*balance of power*) kaltaiset lainalaisuudet nähdään ikään kuin ylihistoriallisina ja ajattomina; ne ovat päteet aina ja tulevat pätemään myös tulevaisuudessa.

Globaalit muutokset, kuten kylmän sodan päätyminen ovat ajaneet maailmanpolitiikan tutkimusta kohti "historiallista käännettä".^[2] Monet tutkijat kysyvät, onko realismin kuvaama anarkia todella vallinnut aina ja kaikkialla, vai voisiko historiaa tutkimalla löytää vaihtoehtoisia poliittisen organisoitumisen muotoja. Kiinan nousun ja Aasian globaalien vaikutusvallan vahvistumisen myötä usean tutkijan katse on kääntynyt Kiinaan, jonka historiakehitys on poikennut huomattavasti Euroopasta. Toisin kuin yksikään valtio Euroopassa sitten Rooman valtakunnan, Kiina on ollut lähiympäristönsä kiistan, hegemonian suuralta lähes koko vuosituhansia jatkuneen historiansa ajan. Kiinan keskeinen asema on muokannut vahvasti Itä-Aasian kansainvälisen järjestelmän dynamiikkaa, johon anarkian ja voimasapainon käsitteet soveltuvat huonosti.

Taloudellisen ja poliittisen nousun myötä Kiinan kulttuurinen itsetunto on vahvistunut. Kiinan omasta historiasta ja ajattelutraditiosta haetaan innoitusta kaikilla yhteiskunnan aloilla valtionhallinnosta lähtien. Monet kiinalaiset maailmanpolitiikan tutkijat ovat ryhtyneet laatimaan uudenlaista maailmanpoliittista teoriaa, joka ammentaa Kiinan omasta historiasta ja ajattelutraditiosta ja pyrkii tarjoamaan vaihtoehtoja vallitsevalle länsimaiselle teoriolle. Näistä teoreettisista aloitteista kenties merkittävin on niin kutsuttu *tianxia*-teoria, joka pyrkii kehittämään maailmanlaajuisen kosmopoliittisen mallin korvaamaan kansallisvaltioiden muodostaman anarkian ja korjaamaan sen aiheuttamat ongelmat kuten sodat ja taloudellisen epätasa-arvon.

Ming-dynastian aikainen kartta (Sihai Huayi Zongtu) esittää Kiinan ja sen paikan maailmassa. Kiina sijaitsee keskellä ja muut valtiot sijaitsevat saarina Kiinaa ympäröivillä merillä. Kuva: Wikimedia Commons.

Postmodernismin taipuvaiset historioitsijat ovat jo pitkään kistelleet esimerkiksi historiantutkimuksen narratiivisuudesta, mutta postmodernit argumentit riivaavat myös maailmanpolitiikan tutkimusta. Niiden mukaan maailmanpolitiikan teoriat eivät voi olla luonnontieteellisiin lakeihin rinnastettavia teorioita, vaan ne on nähtävä filosofisina argumentteina ja tulkintoina maailmanpolitiikan perimmäisestä olemuksesta.^[3] Quentin Skinner esittää saman asian aatehistorioitsijan näkökulmasta: poliittiset filosofiat, joita myös maailmanpolitiikan teoriat ovat, tulee nähdä "ajattoman ja kumuloituvan viisouden" sijaan puhevuoroina oman aikakautensa poliittisessä debatissa.^[4]

Toisin kuin luonnontieteissä, maailmanpolitiikan teorioista on usein löydettävissä normatiivinen ulottuvuus, joka antaa poliittisia ohjeita valtiolaivan ohjaamiseksi ja globaalien konfliktien ratkaisemiseksi. Maailmanpolitiikan teoriat vaikuttavat siten huomattavasti siihen miten maailmanpolitiikka ymmärretään, miten siitä puhutaan ja miten sen ongelmia ratkaistaan. Kiinassa nousevan "kiinalaisen maailmanpolitiikan teorian" voi nähdä haastavan länsimaisen tulkinnan hegemonista asemaa ja tarjoavan omanlaisensa tulevaisuudenkuvan ja toimintaohjelman paremman maailman rakentamiseksi.

Tässä artikkelissa pohditaan historian ja historiantutkimuksen roolia maailmanpolitiikan teoriaa laadittaessa ja esitellään eräänlaisena *case*-tapauksena kiinalaisen *tianxia*-teorian rakennusprosessia. Artikkelellä koostuu kahdesta erillisestä osiosta. Aluksi tarkastellaan maailmanpolitiikan teorian länsimaista valtavirtaa ja sen suhdetta historiaan ja historiantutkimukseen. Tätä taustaa vasten siirrytään esittelemään maailmanpolitiikan tutkimuksen uusia virtauksia, joissa Kiinan historia ja erityisesti Kiinan ympärillä vallinnut "tribuuttijärjestelmä" näyttelee keskeistä roolia. *Tianxia*-teorian voi nähdä merkittävänä osana tätä uutta keskustelua. Lopuksi siirrytään tarkastelemaan lähemmin itse *tianxia*-teoriaa kiinalaisena äänenä teoreettisessa keskustelussa. Osia *tianxia*-teoriaan keskittyvästä luvusta on julkaistu aiemmin *Politiikka*-lehdessä (4/2016).

LÄNSIMAINEN KANSAINVÄLINEN JÄRJESTELMÄ JA MAAILMANPOLIITTIKAN TEORIA

Maailmanpolitiikan teorian juuret ulottuvat pitkälle länsimaisen filosofian historiaan, mutta nykypäivänä vallitsevat ajattelutavat alkoivat vakiintua maailmansotien välisellä aikakaudella lujiutuen kylmän sodan Yhdysvalloissa. Teorian päähaarat (realismi, liberalismi ja konstruktivismi) erivät näkemyksissään, mutta ottavat kaikki lähtökohdaksi kansallisvaltion ja kansallisvaltioiden yhdessä muodostaman kansainvälisen järjestelmän (*international system*).^[5] Kolmen tradition mukaan valtiot — myös Kiinan kaltaiset jättävät — ovat pitkälti toistensa kaltaisia yksiköitä ja niiden käyttäytyminen perustuu rationaalisesti arvioitujen etujen tavoitteluun. Historian ja historiantutkimuksen suhteen kolme päätraditiota painottavat teorian ensisijaisuutta: teoria tulee siis *a priori* ja historiallista aineistoa käytetään vain osoittamaan teorian pätevyttä, mikäli siihen on ylipäätään tarvetta.

Realismi on ollut traditiosta pitkään vaikutusvaltaisin erityisesti Yhdysvalloissa. Vaikka usko realismin selitysoimaan on ollut heikentymään päin erityisesti kylmän sodan jälkeisellä aikakaudella, vaikuttaa sen käsitteistö ja tulkinnallinen viitekehys edelleen vahvasti maailmanpolitiikan ilmiöistä tehtyihin arvioihin. Realismi jaetaan usein karkeasti kahteen pääsuuntaukseen: klassiseen realismiin sekä neorealismiin.

Klassisen realismin pääedustajana pidetään usein Saksasta Yhdysvaltoihin emigroitunutta Hans Morgenthaut. Klassisessa realismissa valtioiden käyttäytymisen uskotaan kumpuavan ihmisen perimmäisistä ominaisuuksista, kuten itsekkyydestä ja pelosta, joiden ohjaamina valtiot ajautuvat kasvattamaan omaa valtaansa (*power*) muiden kustannuksella. Hallitsevat suurvallat pyrkivät ylläpitämään omaa asemaansa *status quo*-politiikalla, kun taas revisionistiset suurvallat yrittävät haastaa johtavia valtoja *imperialistisella* politiikalla. Tämä peruslogiikka

on klassisen realismin mukaan vallinnut läpi ihmiskunnan historian, mistä Morgenthau antaa paljon tapausesimerkkejä teoksessaan *Politics Among Nations*.^[6]

Nykyäänä dominoivan neorealismien pääideat esiteltiin Kenneth Waltzin vuonna 1979 julkaisemassa teoksessa *Theory of International Politics*. Neorealismissa suurvallapolitiikka ymmärretään mikrotaloustieteeseen rinnastettavan analogian kautta: samaan tapaan kuin markkinavoimat "pakottavat" yrityksiä sopeutumaan markkinoiden logiikkaan niiden tavoitellessa voittoa, kansainvälinen järjestelmä pakottaa valtiot toimimaan tietynlaisen, voimapolitiittisen mekaniikan mukaisesti. Toisin kuin klassisessa realismissa, joka on kiinnostunut valtiomiehistä, valtioiden sisäpolitiikasta ja historiallisesta taustasta, neorealismissa valtiot ovat kaikki pitkälti samanlaisia yksiköitä, eivätkä niiden yksilölliset ominaisuudet vaikuta merkittävästi niiden käyttäytymiseen. Valtiit hakeutuvat neorealismien mukaan aina voimatasapainon tilaan, eli hegemonisen suurvallan nousua vastaan muodostuu tasapainottavien valtioiden joukko, joka pysäyttää nousevan suurvallan pyrkimyksen.^[7]

Eroistaan huolimatta molemmat realistiset traditiot uskovat teorian syvempien periaatteiden päteeneen aina, niin antiikin Kreikan kaupunkivaltioiden välisissä sodissa kuin ydinasein varustautuneiden supervalltojen aikakaudellakin. Myös realistisen teoriaperinteen ajatellaan ulottuvan kaues menneisyyteen: jo itse Kreikan Thukydideen (n. 460—400 eaa.) väitetään havainneen nämä lainalaisuudet, ja myöhemmin esimerkiksi Machiavelli (1469—1527) ja Thomas Hobbes (1588—1679) jalostivat samoja ajatuksia pidemmälle.^[8]

Liberalistinen traditio hyväksyy realismin lähtökohdan valtiosta kansainvälisen politiikan keskeisimpänä toimijana, mutta suhtautuu kriittisesti anarkiaan. Liberalismien vakiintuneen modernin muodon, "liberalin institutionalismin" mukaan valtiot ovat realistisen teorian kaltaisesti rationaalisia, omaa etuaan tavoittelevia toimijoita, mutta rationaalisuus ohjaa niitä keskinäiseen yhteistyöhön. Anarkian sijaan maailmanpolitiikkaa ohjaa siten erilaisten institutionaalisten rakenteiden ja valtioiden välisen keskinäisriippuvuuden vahvistuminen.^[9]

Kolmas tutkimustraditio, konstruktivismi, on vahvistanut asemaansa kylmän sodan jälkeisenä aikana. Myös konstruktivismi hyväksyy realismin ja liberalismien teesit valtiosta ja valtioidenvälisestä järjestelmästä maailmanpolitiikan keskeisinä mekanismeina. Konstruktivismiin perusajatuksen mukaan anarkia on kuitenkin valtioiden yhdessä sosiaalisesti konstruoina ilmiö. Valtioiden identiteetit ja niiden tavoittelemat edut eivät siis ole "synnynnäisiä" vaan rakentuvat valtioiden välisessä saksakäymisessä. Konstruktivistisen teorian valossa anarkista poikkeavat kansainväliset järjestelmät ovat täysin mahdollisia jos (tai kun) valtiot adoptoivat optimistisemmän maailmankuvan. Muutosta korostavasta näkökulmastaan huolimatta myöskään konstruktivismi ei ole erityisen kiinnostunut historiasta ja sen tutkimisesta.^[10]

Kolmen maailmanpolitiikan teorian tärkeimmän tutkimustradition valossa kansainvälisen järjestelmän kehitystä ja valtioiden käyttäytymistä ohjailevat pitkälti samankaltaiset ylihistorialliset lainalaisuudet. Positiivisten tieteenihanne ja teorialähtöisyys tekee teorioista "kauniita" ja yksinkertaisesti sovellettavia, mutta ei kannusta tutkimaan maailmanpolitiikan historiallisia yksityiskohtia. Vaihtoehtoiset, mutta myös moniselitteisemmät tulkinnat, kuten Robert Gilpinin laajaa ja kattavaa historiallista aineistoa soveltava *War and Change in World Politics* tai maailmanpolitiikan ja maailmanhistorian rajapinnalla liikkuva Paul Kennedyn *The Rise and Fall of Great Powers*, ovat jääneet kolmen tieteellisempänä pidetyn teorian varjoon.^[11]

Maailmanpolitiikan teorian neljäntenä ja vaihtoehtoisena teoriaperinteenä pidetyn "englantilaisen koulukunnan" edustajat Barry Buzan ja Richard Little ovat kritisoineet kolmen päätradition edustamaa maailmanpolitiikan teoriaa historiatomaksi, valtiokeskeiseksi ja "anarkofiliiseksi". Buzanin ja Littlen mukaan teorian ovat keskittyneet lähes yksinomaan nykypäivän ilmiöiden käsittelyyn, eivätkä ne ole olleet kiinnostuneita historiasta. Erityisesti neorealismissa traditiiossa historiantutkimusta karsastetaan, sillä koulukunnan näkemyksen mukaan historioitsijat tulkitsevat menneisyyttä uniiikkeina tapahtumaketjuina, mikä ei sovi realismin tieteelliseen maailmankuvaan, jossa maailmanpolitiikkaa ohjailevat ajattomat lainalaisuudet.^[12]

Vähäisessä historiallisessa tarkastelussaankin pääteorit ovat olleet hyvin eurosentrisiä: esimerkiksi neorealismien keskeisin teos, Waltzin *Theory of International Politics*, tarkastelee lähinnä Euroopan 1700—1900-lukujen kansallisvaltioiden dynamiikkaa, sitäkin kovin pinnallisesti. Buzan ja Little painottavat, että valtaosa ihmiskunnan historiasta on kuitenkin ollut erilaisten imperiumien ja hegemonioiden historiaa, minkä "anarkofiliiset" ja valtiokeskeiset teorit jättävät huomiotta.^[13]

Englantilaisen koulukunnan suhtautuminen historiaan on huomattavasti muita suopeampi. Koulukunnan mukaan kansainvälinen järjestelmä ei ole anarkinen, sillä useimmissa tilanteissa valtiot muodostavat keskenään "kansainvälisen yhteiskunnan" (*international society*), jossa vallitsevat tietyt normit ja instituutiot. Koulukunta esittää nykypäivän globaalin kansainvälisen yhteiskunnan alkaneen kehittyä keskiajan Euroopassa. Yhteiskunnan peruseräkkeet valtiollisesta suvereniteetistä kanonisoitiin Westfalenin rauhansopimuksen yhteydessä 1648.

Westfalenilainen kansallisvaltioihin pohjautuva järjestelmä levittäytyi sittemmin länsimaisen kolonialismin myötä koko maailmaan peittäen alleen muunlaiset järjestelmät.^[14]

Westfalenin rauhansopimuksessa luotiin pohja länsimaiselle, kansallisvaltioihin ja niiden väliin suhteisiin perustavalle kansainväliselle järjestelmälle. Gerard Terborchin rauhansopimuksen allekirjoittamista kuvaava maalaus on vuodelta 1648. Kuva: Wikimedia Commons.

Kolmen pääteorian hahmottelema suvereenien kansallisvaltioiden kansainvälinen anarkia lainalaisuuksineen on englantilaisen koulukunnan teorian mukaan vallinnut globaalissa mittakaavassa vasta noin 200 vuotta. Ajattomuuden sijaan se on paremminkin tietynlaisen "historiallisen kontingenssin" tulos, ja se vaikuttaa lisäksi olevan hitaassa mutta väistämättömässä muutoksessa.^[15] Maailmanhistoriasta on siis löydettävissä monenlaisia erilaisia järjestelmiä. Monet kyseenalaistavat onko westfalenilainen logiikka onnistunut korvaamaan niitä, vai vaikuttavatko sen kuoren alla edelleen vanhemmat instituutiot ja toimintatavat.^[16]

VAIHTOEHTOISIA NÄKYMIÄ IDÄSTÄ

Kylmän sodan päättymisen ja sitä seuranneiden globaalien muutosten myötä maailmanpolitiikan tutkimuksessa on tapahtunut varovainen käänne kohti historialle ja erilaisille kulttuurisille tulkinnolle vastaanottavampaa tutkimusta. Realismien yksi-puolinen malli historiatomine lainalaisuuksineen on joutunut kasvavan kritiikin kohteeksi, ja ei-länsimaiset kulttuurit ovat entistä kiinnostuneempia rakentamaan omiin maailmankatsomuksiinsa sekä älyllisiin traditioihinsa pohjautuvaa maailmanpoliittista teoriaa.^[17]

Globaalisti vahvistuva Kiina on ollut yksi tämän kehityksen huomattavimpia ja äänekkäimpiä edustajia. Kommunistisen Kiinan varhaisina vuosikymmeninä Kiinan traditionaalista kulttuuria ja filosofiaa pidettiin takapajuisena ja feodalisena. Marxismi-Leninismi-Mao Zedong-ajatteluun tieteellisten lainalaisuuksien nimeen vannonnut puolue katsoi menneisyyden sijaan kohti tulevaisuutta, ja kulttuurivallankumouksen rajuimpina vuosina (1966—1968) Kiinan kulttuuriperintöä peräti tuhoitiin fyysisesti.^[18]

1980-luvulla alkaneella "uudistusten ja avautumisen" aikakaudella Kiina on ottanut etäisyyttä maolaisuuteen ja rehabilitoinut samalla omaa kulttuuriperintöään. Käännekohtana voi pitää Kiinalaisen kulttuurin akatemian (1984) ja Kungfutsen tutkimuksen instituutin (1985) perustamista. Perinteisen opin uudelleenherätteleminen on ollut osa Kiinaa hallitsevan kommunistisen puolueen strategiaa täyttää kommunistin jättämää ideologista tyhjiötä ja vahvistaa siten puolueen valta-asemaa. Kiinan johto argumentoi, että länsimaisen demokratian ja markkinatalouden sijaan Kiinan oma älyllinen ja kulttuurinen traditio tarjoavat rikkaan vaihtoehtoisen ideologisen pohjan maan kehittämiseksi — ja kenties koko maailman ongelmien ratkaisemiseksi.^[19]

Perinteisen opin elvytys on ulottunut myös kiinalaiseen maailmanpolitiikan tutkimukseen. Kiinassa koetaan yhä vahvemmin, ettei länsimaisesta historiasta ja filosofisesta traditiosta ammentava maailmanpolitiikan teoria sovellu sellaisenaan Kiinaan. Useat tutkijat esittävät, että Kiina on monessa mielessä erilainen kuin neorealismien yksinkertaisesti valtiokeskeinen; se on maailman pitkäikäisn yhtenäisesti jatkunut kulttuuri, jota tulisi esimerkiksi Zhang Weiwein mukaan kutsua paremminkin "sivilisaatiovaltioksi".^[20] Länsimaisen teorian omaksumisen sijaan Kiinan tulisi kehittää uudenlaisen, kiinalaisyppinen maailmanpolitiikan teoria, joka perustuisi Kiinan omaan historialliseen kokemukseen ja filosofiseen traditioon.^[21]

Kiinan sisällä tapahtuneen kulttuurisen havahtumisen ohella Kiinan valtiollinen historia on alkanut kiehtoa maailmanpolitiikan tutkijoita myös lännessä. Monet tutkijat uskovat, että Itä-

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

- Acharya, Amitav & Buzan, Barry. *Non-Western international relations theory: perspectives on and beyond Asia*. Routledge, London 2009.
- Buzan, Barry. *An Introduction to English School of International Relations*. Polity Press, Cambridge 2014.
- Buzan, Barry & Little, Richard. *International Systems in World History*. Oxford University Press, Oxford 2000.
- Callahan, William. "Chinese visions of world order: post-hegemonic or a new hegemony?" *International Studies Review* 10 (2008), 749–761.
- Fairbank, John K. "A Preliminary Framework." Teoksessa Fairbank, John K. (toim.). *Chinese World Order*. Harvard University Press, Cambridge 1968.
- Ge, Zhaoguang. "Dui 'tianxia' de xiangxiang: yige wutuobang xiangxiang beihou de zhengzhi, sixiang yu xueshu." *Aisixiang* (2015) (<http://www.aisixiang.com/data/92884.html>), viitattu 3.1.2017.
- Grice, Francis. "Towards Non-Western Histories in International Relations Textbooks." *Carnegie Council for Ethics in International Relations*. 2015, (http://www.carnegiecouncil.org/publications/ethics_online/0105), viitattu 22.12.2016.
- Kallio, Jyrki. *Towards China's Strategic Narrative: On the construction of the historico-cultural roots of China's national identity in the light of the Chinese debate relating to the rise of traditional schools of thought*. Lapland University Press, Rovaniemi 2016.
- Kang, David. *East Asia before the west: five centuries of trade and tribute*. Columbia University Press, New York 2010.
- Keohane, Robert O. "Institutionalist Theory and the Realist Challenge After Cold War." Teoksessa, Baldwin, David A. (toim.). *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*. Columbia University Press, New York 1993. 269–301.
- Korvela, Paul-Erik. "Jäähvyäiset anarkialle: myytti kansainvälisestä anarkista ja 'anarkofilian' synty kansainvälisen politiikan tutkimuksessa." *Kosmopolis*, vol. 46: 3 (2016), 6–20.
- Lei, Yi. "Cong Tianxia dao Guojia." *Aisixiang* (2011) (<http://www.aisixiang.com/data/42674.html>), viitattu 2.1.2017.
- Lu Hui 24.10.2017, *Xinhua*, "Commentary: Milestone congress points to new era for China, the world".
- Morgenthau, Hans J. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Alfred A. Knopf, New York 1973.
- Paltemaa, Lauri & Vuori, Juha. *Kiinan kansantasavallan historia*. Gaudeamus, Helsinki 2012.
- Perdue, Peter. "The Tenacious Tribute System." *Journal of Contemporary China*, vol. 24, no. 96 (2015), 1002–1014.
- Pettman, Ralph. *Reason, Culture, Religion: The Metaphysics of World Politics*. Palgrave, New York 2004.
- Qin, Yaqing. "Guoji guanxi lilun zhongguo xuepai shengcheng de keneng he biran." *Asisixiang* (2006) (<http://www.aisixiang.com/data/9329.html>), viitattu 11.10.2016.
- Schwartz, Benjamin. "The Chinese Perception of World Order, Past and Present." Teoksessa Fairbank, John K. (toim.). *Chinese World Order*. Harvard University Press, Cambridge 1968. 276–288.
- Shaughnessy, Edward L. "Western Zhou history." Teoksessa Shaughnessy, Edward L. (toim.). *Cambridge history of ancient China*. Cambridge University Press, Cambridge 1999. 292–351.
- Skinner, Quentin. *Visions of Politics, Volume 1: Regarding Method*. Cambridge University Press, Cambridge 2002.
- Waltz, Kenneth. *Theory of International Politics*. Addison-Wesley, Boston 1979.
- Wang, Mingming. "All under heaven (tianxia): Cosmological perspectives and political ontologies in pre-modern China." *Journal of Ethnographic Theory*, vol 2. no 1. (2012), 337–383.
- Wang, Yuan-Kang. *Harmony & War: Confucian Culture & Chinese Power Politics*. Columbia University Press, New York 2013.
- Wendt, Alexander. *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press, Cambridge 1999.
- Wolffort, William C. "Gilpinian Realism and International Relations." *International Relations*, vol. 25, no. 4, (2011), 499–511.
- Zhang Feng. *Chinese Hegemony: Grand Strategy and International Institutions in East Asian History*. Stanford University Press, Stanford 2015.
- Zhang Weiwei. *The China Wave: Rise of a Civilizational State*. New World Publishing, Hackensack 2012.
- Zhang Yongjin & Buzan, Barry. "The Tributary System as International Society in Theory and Practice." *The Chinese Journal of International Politics*, vol. 5, (2012), 3–36.
- Zhao Tingyang. "A Political World Philosophy in terms of All-under-heaven (Tian-xia)." *Diogenes* 221, (2009), 5–18.
- Zhao Tingyang. "Tianxia Tixide Xiandai Qishi. *Wenhua Zongheng*." (2010) (<http://www.21bcr.com/a/zazhiwenzhang/2010niandisanqi/2010/0612/847.html>), viitattu 3.1.2017.
- Zheng Yongnian. "Organizing China's inter-state relations: from Tianxia 'all-under-heaven' to modern international relations." Teoksessa Zheng Yongnian (eds.) *China and international relations: The Chinese view and the contribution of Wang Gungwu*. Routledge, New York 2011. 293–321.

-
1. "Maailmanpolitiikan teoria" käsitetään tässä artikkelissa väljästi, kattamaan monimuotoista, poikkitieteellistäkin teoretisointia, joka pyrkii tulkitsemaan kansainvälisiä ilmiöitä. Se ei siis viittaa ainoastaan kansainvälisten suhteiden oppialaan (*International Relations*) teoriaan. [Takaisin]
 2. Zhang & Buzan 2012. [Takaisin]
 3. Pettman 2004. [Takaisin]
 4. Skinner 2002. [Takaisin]
 5. Kansainvälisessä keskustelussa kolmen päätradition edustamaa, erityisesti Yhdysvalloissa suosittua opinalaa kutsutaan usein nimellä *International Relations* (IR), jotta se erottuisi laajemmasta ja moniäänisemmästä teoretisoinnista. [Takaisin]
 6. Morgenthau 1973. [Takaisin]
 7. Waltz 1979. [Takaisin]
 8. Anarkian käsitteen historiasta maailmanpolitiikan teoreettisessa keskustelussa ks. Korvela 2016. [Takaisin]
 9. Ks. esim. Keohane 1993. [Takaisin]
 10. Wendt 1999. [Takaisin]
 11. Wolffort 2011. [Takaisin]
 12. Buzan & Little 2000. [Takaisin]
 13. Ibid. [Takaisin]
 14. Buzan 2014. [Takaisin]
 15. Zhang & Buzan 2012. [Takaisin]
 16. Grice 2015. [Takaisin]
 17. Acharya & Buzan 2009. [Takaisin]
 18. Paltemaa & Vuori 2012, 184–186. [Takaisin]
 19. Ks. Kallio 2016. [Takaisin]
 20. Zhang 2012. [Takaisin]
 21. Qin Yaqing 2006. [Takaisin]
 22. Samaan asiaan viitataan usein myös käsitteillä "kiinalainen maailmanjärjestys" (*Chinese world order*) tai *pax sinica*. [Takaisin]
 23. Fairbank 1968. [Takaisin]
 24. Ibid. [Takaisin]
 25. Ibid. [Takaisin]
 26. Schwartz 1968. [Takaisin]
 27. Fairbank 1968. [Takaisin]
 28. Zheng 2011, 294–296. [Takaisin]
 29. Zhang & Buzan 2012. [Takaisin]
 30. Ming-dynastian kampanja Vietnamiä vastaan 1407–1428 ja Japanin kampanja Koreaan 1592–1598. [Takaisin]
 31. Kang 2010. [Takaisin]
 32. Zhang 2015. [Takaisin]
 33. Wang 2013. [Takaisin]
 34. Perdue 2015. [Takaisin]
 35. Wang 2012. [Takaisin]

36. Lei 2011. [Takaisin]
37. Ge 2015. [Takaisin]
38. Kallio 2016. [Takaisin]
39. Ks. esim. Shaughnessy 1999. [Takaisin]
40. Zhao 2010. [Takaisin]
41. Zhao 2009, 8–9. [Takaisin]
42. Zhao 2009, 16–17. [Takaisin]
43. Ge 2015. [Takaisin]
44. Callahan 2008. [Takaisin]
45. Zhao 2010. [Takaisin]
46. Ks. Lu Hui 24.10.2017, *Xinhua*, "Commentary: Milestone congress points to new era for China, the world". [Takaisin]

